

Uit de collectie **Breekbaar prinsesje**

Gipsen borstbeeld van
koningin Wilhelmina
door J.H. Teixeira de
Mattos (1892/1893).

Karen Veenland-Heineman

Boven op een stellingkast in ons depot staat een gipsen borstbeeld van een jong meisje. Wie is zij? Wie is de beeldhouwer? En waar komt het beeld vandaan? In deze aflevering van 'Uit de collectie' gaan we op zoek naar antwoorden.

Het borstbeeld is inclusief het voetstuk 60 cm hoog. Het is - gemeten over de schouders - 45 cm breed en 30 cm diep. Het voetstuk is 19 x 24 cm. Het meisje heeft haar hoofd iets naar rechts gedraaid. Het lange haar is strak naar achteren gekamd, waardoor de oren zichtbaar zijn. Zij heeft een korte pony. Zij draagt een jurkje met drie rijen ruches, die overgaan in het geprofileerde

voetstuk. Het kwetsbare beeld is enigszins beschadigd en is licht vervuild. Er zijn blaasjes zichtbaar op plaatsen waar het gips niet goed uitgevuld is.

DE JONGE KONINGIN

Als koning Willem III in 1890 overlijdt, is zijn enige dochter prinses Wilhelmina (1880-1962) nog te jong om te regeren. Haar moeder koningin Emma (1858-1934) neemt

als regentes tot 1898 het bewind voor haar dochter waar. Zij bereidt haar dochter goed voor op het koningschap. Bovendien vergroot zij de populariteit van de dynastie door met de jonge koningin bezoeken in het land af te leggen. Ook wordt Wilhelmina bekend door foto's, beelden, munten en penningen.

BORSTBEELDEN

In Utrecht is in 1892 in de voorgevel

van het Academiegebouw aan het Domplein een borstbeeld van de jonge koningin door beeldhouwer Ferdinand Leenhoff (1841-1914) geplaatst. Binnen is een tweede borstbeeld door beeldhouwer Bart van Hove (1859-1914). Van zijn hand is ook een penning met Wilhelmina en profil. Eveneens uit 1892 stamt een buste door de Friese beeldhouwer S.E. Feenstra (?-?), die het fronton van de muziektent in de Prinsentuin in Leeuwarden siert.¹ Zij is er in gezelschap van Beethoven en Mozart.

Wie deze borstbeelden en foto's van de jonge koningin kent, zal Wilhelmina direct in ons beeld herkennen.

HERKOMST

Over de herkomst hebben we één aanwijzing. Op een oud kaartje staat de tekst: *Borstbeeld van de jeugdige prinses Wilhelmina Helena Pauline Maria later Koningin der Nederlanden. Dit beeld is afkomstig uit het oude gemeentehuis aan de Dorpsstraat.* Wanneer het beeld is overgedragen aan de Van de Pollstichting (Zeister Historisch Genootschap) is niet bekend. Evenmin weten we hoe en wanneer de gemeente Zeist het verworven

heeft. Daarvoor is nader onderzoek nodig.

GESIGNEERD

Het borstbeeld is van gips. Of het origineel bewaard is, is (nog) niet bekend. De naam van de beeldhouwer is wel bekend, omdat hij het beeld gesigeneerd heeft. De letters zijn deels nog zichtbaar onder de linker schouder: H. Teixeira de Mattos. Joseph Henri Teixeira de Mattos (1856-1908) is vooral bekend geworden door zijn beelden van dieren. Hij liet zich inspireren door Artis in Amsterdam, waar hij vlakbij woonde. Van 1892-1899 woonde en werkte Teixeira de Mattos in Londen.² Het borstbeeld moet voor zijn vertrek zijn gemaakt. Het is niet aannemelijk dat de jonge koningin voor hem geposeerd heeft. Mogelijk heeft hij zich net als andere kunstenaars gebaseerd op foto's, zoals het portret met haar hond Swell door H.R.F. Kameke (?-?) uit 1889, het koninginnetje in rouw door Adolphe Zimmermans (1858-

1922) uit 1891 en een (onbekend) fotoportret door C. Halbertsma (?-?).³

FIRMA VAN HASSELT & CO

Uit krantenberichten⁴ blijkt dat het borstbeeld in 1893 in de handel is gebracht door de firma Van Hasselt & Co in Den Haag.⁵ In *De Telegraaf* van 6 juli 1893 lezen we: *Uit Den Haag meldt men ons: Bij verschillende feestelijke gelegenheden bleek groote behoefte te bestaan aan een flink borstbeeld van onze jeugdigen Koningin Wilhelmina. Door de firma Van Hasselt & Co, te 's-Gravenhage is daarin thans voorzien en een levensgrootte buste van de Koningin in de handel gebracht, naar verkiezing in wit marmer, gips of plastiek [te] verkrijgen. Een reproductie van het ontwerp, dat vervaardigd werd door den bekenden beeldhouwer Teixeira de Mattos, is thans geëxposeerd bij de firma Couwée in de Lange Pooten alhier. De gelijkenis is treffend, vooral wanneer men het beeld en profil ziet;*

Het kaartje met informatie.

Detail met signatuur 'H. Teixeira de Mattos'.

**Koningin Wilhelmina
ten voeten uit door
Adolphe Zimmermans,
met aantekening op
achterzijde 'april
1891'.**

ARCHIEF FAMILIE VAN DE
POLL, ZHG/GAZ, TOEGANG
2092, FOTODOOS 6

Adolphe

LA HAYE
DE PIERRESTRAT

en face zijn de trekken gelijk trouwens veelal met beeldhouwwerk het geval is, iets ouder, dan die van onze Koningin. De kleeding is in bevalligen, losse vorm om de buste geschikt en het geheel maakt een aangename indruk. Voortaan zal men zich dus niet meer te midden van eenen hooge feestviering met een miniatuurbeeldje behoeven te behelpen.

Het publiek zag het beeld rond Wilhelmina's verjaardag op 31 augustus in veel versierde etalages in Den Haag en elders. Zo ook in de kunsthandel van de heer D. van der Kellen aan de Noordblaak, waarover het *Rotterdamsch Nieuwsblad* op 21 juli 1893 schrijft: *De buste, die f 40 kost, schein ons toe van een zeer voldoende gelijkenis te zijn, al kan ook de artistieke waarde niet bijzon-*

der hoog geschat worden. In portalen en vestibules en zelfs in salons zal deze buste een niet onaangename indruk maken ...

Zelfs in Zeist kon men kennismaken met de *'Levensgrootte Buste van Hare Majesteit Koningin Wilhelmina'*, aldus een advertentie van De Bazar in de *Weekbode* van 2 september 1893. Misschien is het borstbeeld daarna overgebracht naar het aan de overkant van de 1^e Dorpsstraat gelegen Gemeentehuis, waar het als 'jeugdige prinses' een plaats heeft gekregen.

Noten

1. E. van Heuven-van Nes, *Monumenten voor Nassau en Oranje*, (Rotterdam 2004), pp.173-175.
2. P.A. Scheen, *Lexicon Nederlandse*

beeldende kunstenaars 1750-1880, ('s-Gravenhage 1981), p. 515.

3. Met dank aan mevr. drs. R. van Heuven-van Nes. De portretfoto door C. Halbertsma wordt genoemd als voorbeeld voor de buste in Leeuwarden in *Het Nieuws van de Dag*, 4 augustus 1892.
4. www.delpher.nl
5. In een advertentie van 17 augustus 1893 maakt Van Hasselt & Co bekend dat bestellingen van het borstbeeld, gedaan vóór 22 augustus, nog voor de verjaardag van H.M. de Koningin [d.i. op 31 augustus] worden geleverd, in: *Het nieuws van den dag; kleine courant*, 17 augustus 1893.

Levensgrootte Buste
— VAN —
Hare Majesteit Koningin Wilhelmina,
geboetserd door den Heer H. J. TEIXEIRA DE MATTOS,
vervaardigd in de Fabriek van Fijne Monumentale Ornamenten
en Kunstvoorwerpen van VAN HASSELT & Co.,
te 'S GRAVENHAGE,
Deze eenig bestaande, sprekend gelijkende en artistiek vervaardigde Buste, ondervindt alom het grootste succes, zoodat wij ons met vertrouwen, tot bezichtiging derzelve aanbevelen.
Firma Wed. A. VAN DE BUND,
DE BAZAR, Zeist.